

ugyanúgy tud, mint én: nem rángat, nem izzad, nem nézi a lábát, továbbá viszonozza az ötleteimet, és rám néz. Minden mondatát a szemem előtt találta fel Mándy, megnevelte még a gondolatai feltűnési módját is! Aztán egyszer csak így szólt, de még fel se ocsúdtam előző gondolatmenetének ihlettől csillogó harmatködéből:

– Sose vágytam többre.

Nem értettem. Pillanatra ideges szomorúság futott át az arcán, amit olyan villámgyorsan küzdött le, mint profi színészek a dadogásukat. A szemembe nézve megisméltelte:

– Sose vágytam többre. „Gyerekkorom legkedvesebb írója.” Ez nekem elég...

Rosszul lettem, közbevágtam, lengettem a tenyeremet, valamit mondtam is, de nem volt érdekes. Ott nézett rám a szürke ló, oldalról, kicsit se szemrehányón, végtelen komolyan:

– Maradjunk meg ennél. Szeretném tartani ezt nálad.

Akkor eszméltem rá, hogy még csak fel se hívtam.

Egy hang, mely egyszerre csak átszól a történeten, vagy inkább áthallgat. Meghallgatja búskomor gyermekszívemet, maradéktalan vigaszt nyújt. Ő is, ő is ugyanúgy, és ne-hogy feladd, én se adom fel, csak egy sálat köríték a nyakam köré ebben a nagy szélben.

TADEUSZ BOROWSKIRÓL

Tadeusz Borowski 1922-ben született az ekkor már Szovjet-Ukrajnához tartozó Zsitomirban. Apját 1926-ban koholt vádak alapján letartóztatták, és évekig a fehér-tengeri csatornaépítkezésen dolgozott, anyját négy évvel később Szibériába küldték kényszermunkára. A gyermek Borowski rokonok támogatására szorult, ráadásul épp a kollektivizálás nélkülözésekkel teli időszakában. 1932-ben apját Lengyelországban elfogott kommunistákra cserélték ki, majd – a Vörös kereszt segítségével – sikerült egyesíteni a családot. Varsóban telepedtek le. Néhány nyugodt, bár nyomorúságos év után kitört a háború; Borowski az érettségi vizsgát már illegális körülmények között tette le,

később földalatti egyetemre járt. 1943 februárjában a németek letartóztatták, majd Auschwitzba vitték. Néhány hónap múlva kórházba került, felépülése után ott maradt felcsernek – ez a viszonylag könnyű munka mentette meg a pusztulástól. 1945-ben Dachaubá szállították, itt érte a felszabadulás, amiről később meg lehetős szkepszissel írt: az amerikaiak egy ideig megint táborban őrizték a foglyokat. Két kitűnő, bár visszhangtalanul maradt verseskötet után (GDZIEKOLWIEK ZIEMIA – BÁRHOL A FÖLD, 1942; IMIONA NURTU – AZ ÁRAM NEVEI, 1945) két társával együtt jelentette meg tábori „visszaemlékezéseit” BYLIŚMY W OŚWIĘCIMIU (AUSCHWITZBAN VOLTUNK, 1946) cím-

mel; az elbeszélések később bekerültek első önálló prózakötetébe (POŻEGNANIE Z MARIĄ – BÚCSÚ MÁRIÁTÓL, 1948). Borowskit azonnal éles támadások érték a hagyományos martirológiát elutasító írásai miatt. Bírálták az elbeszélések hőséneket „erkölcstelenségét”, az író „pánpesszimizmusát”, hogy mindenkit szándékosan „befeketít”. Borowski szerint viszont az olvasó az önmagával való szembenézést várja a visszaemlékezőtől: „*Na jó, de hogyan történt, hogy éppen ön élte túl?, kérdezi az olvasó. [...] Mondja el végre, hogyan vásárolt helyet a kórházban, a jobb kommandókban, hogyan gyömöszölte a muzulmánokat a kemencébe, hogyan vett nőket és férfiakat, mit csinált az unterkunftokban, a kanadákon, a krankenbaumokban, a cigánytáborban [...] de írja azt, hogy maga csinálta. Hogy Auschwitz komor dicsőségéből maga is részesült! Vagy nem?*” (ALIZ CSODAORSZÁGBAN.) Húsz rövid novellából álló második kötete, a KAMIENNY ŚWIAT (KÖVILÁG, 1948; ebből való az alábbi két novella) az első kötettel szemben már csak statikus képeket villant

fel az életútból, az immár realitásként elfogadott légertől a megkérdőjelezett felszabaduláson át a jelen botrányáig: „*földgolyónk a mai napon sem hullott szét*” (KÖVILÁG). A könyv megjelenése után fordulat következett be Borowski életében: összes addigi művét megtagadta, s a továbbiakban szinte kizárólag sztálinista szellemű publikációval foglalkozott. 1951-ben – huszonkilenc évesen – öngyilkosságot követett el.

A század egyik legnyugtalanítóbb írója – érthető módon – hiányzik az irodalmi köztudatból. Magyarul egy válogatás jelent meg elbeszéléseiből Fejér Irén fordításában (KÖVILÁG. Európa, 1971), ezenkívül Spiró György írt hosszabb tanulmányt Borowskiról (119 198. In: S. Gy.: MAGÁNIKTATÓ. Szépirodalmi, 1985), valamint Czesław Miłosz pamfletje olvasható BÉTA – AVAGY A BOLDOGTALAN SZERELMES címmel (in: Cz. M.: A RABUL EJTETT ÉRTELEM. Európa, 1992).

Körner Gábor

Tadeusz Borowski

SCHILLINGER HALÁLA

Körner Gábor fordítása

Az 1943-as évben Schillinger SS főhadnagy töltötte be a lagerfűhereri posztot, vagyis ő volt a birkenauai tábor „D” férfi munkarészlegének közvetlen parancsnoka. Birkenau egy volt a számtalan kisebb-nagyobb láger közül, amelyek szétszórtan helyezkedtek el egész Felső-Sziléziában, s adminisztratív szempontból az auschwitzi központi koncentrációs tábor fennhatósága alá tartoztak. Schillinger meglehetősen alacsony, köpcös ember volt. Arca telt, puffedt; lenszínű haját lenyalta. Égyszínkép szemével mindig egy kicsit hunyorgott, ajkát összeszorította, orcája a görcsös türelmetlenségtől enyhén megemelkedett. A küllemével nem sokat törődött, és sohase hallottam, hogy a prominenseknek sikerült volna megvesztegetniük.